

En rabbiner midt i verden – om David Simonsens Arkiv

*afforskningsbibliotekar, fil.dr. Eva-Maria
Jansson, Det Kongelige Bibliotek*

Da Dansk Jødisk Museum (<<http://www.jewmus.dk>>) åbnede i juni 2004, var Det Kongelige Biblioteks gave til sin nye nabo et website (<<http://www.kb.dk/simonsen>>) med en fortegnelse over mindst halvfjerds år gamle breve, hvad kan synes at være en noget særpræget gave. Som resultat af to års samarbejde mellem Håndskriftsafdelingen og Orientalisk og Judaistisk Afdeling, var færdiggørelsen af registranten over de indtil da identificerede brevafsendere og brevmodtagere i David Simonsens Arkiv dog en milepæl - for første gang siden det Kongelige Bibliotek erhvervede arkivet i 1932, var det nu muligt at finde breve fra og til enkelte personer. I det følgende gives en kort biografi over David Simonsen, en beskrivelse af indholdet i arkivet og dets potentiale for forskningen, samt nogle forsøg på at skue ind i fremtiden.

David Jacob Simonsen (København, 1853 – København, 1932) er ikke en helt nem person at beskrive, men med fire ord kan man nok fange de dele, som for eftertiden vil fremstå som de mest centrale i hans liv og virke: rabbiner, forsker, filantrop og bogsamler – uden indbyrdes rangordning og tit svære at skille ad. Efter en uddannelse i blandt andet orientalske sprog ved Københavns Universitet, fik han sin rabbineruddannelse ved rabbinerseminaret i Breslau, som den gang (1870'erne) var et af de ledende indenfor det videnskabelige studium

af jødedommen og jødisk historie. Gennem sine lærere og medstuderende var Simonsen derfor igennem hele sit liv i kontakt med forskningsfronten, og mange af de bøger og tidsskrifter som indgik i den bogsamling som Det Kongelige Bibliotek erhvervede fra ham i 1932, indeholder således dedikationer fra forfattere og udgivere.

Da han i 1879, som eksamineret rabbiner vendte tilbage til København og giftede sig med Cora (f. Salomon), fik han ansættelse som hjælperabbiner til den legendariske A. A. Wolff (som var rabbiner fra 1828-1891) og overtog efterhånden flere og flere opgaver. Efter Wolffs død blev han i 1892 overrabbiner, men forlod denne stilling allerede ti år senere, af uklare grunde, for udelt at kunne dyrke sine andre interesser. Blandt andet havde han, sammen med Carl Jacobsen ("Bryggeren"), udgivet inskriptioner fra Jacobsens samling fra Palmyra i Syrien (1889), og den bibliografi, der blev publiceret i festskriftet i anledning af hans 70-årsdag, omfattede 114 titler. I 1903 blev han af Københavns Universitet udnævnt som titulær professor.

Som økonomisk uafhængige gennem arv m.m. havde David og Cora Simonsen også mulighed for at hjælpe andre, men David Simonsen var også særdeles aktiv som formidler af gaver. Mange breve fortæller om indsamlinger i jødiske menigheder i Skandinavien, og David Simonsen bliver bedt om at sende gaven videre enten til en udpeget modtager eller "et godt formål". Også breve fra håbefulde præsuntive modtagere af velgørenhed findes i rigt mål i arkivet – sjældent uden – et med blyant, i Simonsens karakteristiske håndskrift, påtegnet beløb. Disse breve kommer fra både ind- og udland, og afsenderne har tilsyneladende både jødisk og ikke-jødisk baggrund, hvad vidner om hans ry for gavmildhed. Hans

David Simonsen og hustruen Cora i hjemmet i Skindergade (Det Kongelige Bibliotek).

engagement i forskellige hjælpeorganisationer før, under og efter første verdenskrig medførte en helt særlig opgave: at videresende breve fra den ene side af fronten til den anden, for på denne måde at hjælpe familier og venner med at blive holdt underrettede, via det neutrale Danmark, om hinandens situation, ligesom krigsfanger og flygtninge kunne komme i kontakt med deres familier.

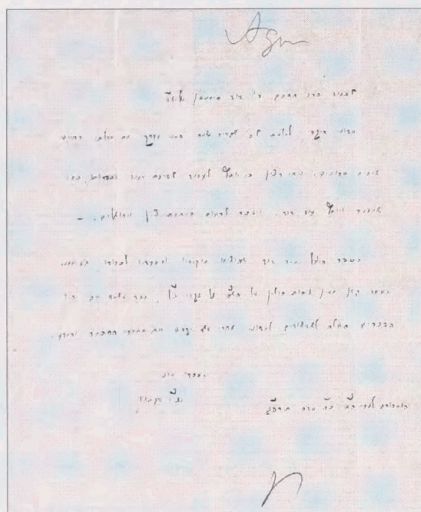
Da David Simonsen rejste til Breslau som ung studerende, blev han, efter eget udsagn, drillet af sine venner fordi dele af hans københavnske bogsamling indgik i bagagen, selv om man måtte formode, at seminaret havde et bibliotek som kunne dække hans behov. Med årene voksede denne bogsamling bogstavelig talt ægteparret Simonsen (ægteskabet var barnløst) over hovedet og ud af huset, og de blev nødt til

at erhverve nablejligheden i Skindergade. Et meget kendte fotografi, oprindeligt publiceret i *Berlingske politiske og Avertissements-Tidende* i forbindelse med salget af bogsamlingen, anskueliggør dette på en overbevisende måde.

På grund af, at man ved modtagelsen af Simonsens Bogsamling udskilte dubletter og bøgerne placeredes i forskellige samlinger på biblioteket, er det svært at beregne, hvor stor bogsamlingen egentlig var, da Det Kongelige Bibliotek købte den i 1932, men den blev skønnet at rumme ca. 45.000 bind. Indholdsmæssig dækker den orientalske studier, jødiske emner, historie og mange andre fag, forfattet på alle europæiske sprog, samt hebraisk, arabisk, jiddisch og ladino. Som bevis på ejerens engagement i deres indhold vid-

ner utallige noter i marginerne og på indersiden af bindet. Mange af tidsskrifttitlerne findes kun i enkeltnumre, måske fordi der aldrig udkom flere, atter andre tiltrækker sig interesse gennem deres fremsendelsesmåde. Som eksempel kan nævnes tidsskriftet *Ohel Yitzchaq*, "Isaks telt", udgivet på hebraisk i Satmar i Rumænien i 1900-tallets første årti. De sorte kartonbind, som formentlig har haft snor omkring sig, da de ankom, er nydeligt forsynede med frimærker og adressemærkater - alt sammen direkte på bindet! - med teksten: "Professor Simonsen, København, Dänemark". Deres tilstedeværelse i samlingen viser, at metoden fungerede. Bøger på hebraisk og jiddisch, samt bøger på vesterlandske sprog omhandlende jødiske emner trykt før 1950, indgår i dag i Judaistisk Samling. At samlingen overlevede anden verdenskrig gør den endnu mere usædvanlig.

Al denne virksomhed indenfor alle disse områder, og desuden i en periode, da telefonen stadig ikke var hver mands eje, har resulteret i et stort privat arkiv - de indtil nu identificerede korrespondenter er ca. 4.700 - som sammen med bøgerne tilgik Det Kongelige Bibliotek og befinder sig i dets Judaistiske Samling. Ud over brevene indeholder arkivet også materialer som direkte hidrører fra bogsamlingens anskaffelse og forskellige andre materialegrupper (for en oversigt henvises til den ovenfor nævnte website). Alt i alt skønnes arkivet at indeholde ca. 80.000 dokumenter. De indgående breve er på forskellige europæiske, semitiske og slaviske sprog; David Simonsens svar er normalt på dansk, tysk, engelsk, fransk, hebraisk eller jiddisch. Mange "breve" er postkort, visitkort og kortere meddelelser ("Jeg var forbi kl. 1/2 10, prøver igen i eftermiddag omkring kl. 3") som for en nutidig betragter er en nyttig påmindelse

David Simonsen korresponderede bl.a. med Nobelprisvinderen i litteratur, Shmuel Yosef Agnon. Her et brev fra denne (Det Kongelige Bibliotek).

om, at vi ikke er den første generation som hele tiden prøver at være i kontakt med alle altid, og at det den gang gik udmærket uden e-mail og mobiltelefoner (dog godt hjulpet af flere postomdelinger per dag). Der findes også mangesidede redegørelser om personlige erfaringer og familie-medlemmers vel og ve, måske med en bøn om at Professor Simonsen måtte finde tid og mulighed at hjælpe på en eller anden måde. De breve som omhandler forskningsresultater og nye opdagelser af tekstvarianter og håndskrifter bliver hyppigt afsluttet med personlige oplysninger og hilsner til familie-medlemmer og fælles bekendte. Arkivet indeholder tit også koncepter til breve, og forbavsende ofte også de afsendte originaler; formodentlig er disse i overensstemmelse med tidens skik blevet returneret til Cora Simonsen efter ægtemandens død.

For at give et indtryk af, hvilken type af materialer, som forekommer i brevarkivet, følger her et helt ustatistisk udsnit

(de femten første eksempler af det første personnavn under hver bogstav):

Navn, sted, beskæftigelse (hvis kendt), dato for brevet/-ene, sprog, afsender (a) /modtager (m)	Emne for korrespondancen
Abamélek Lazarew, Semen, St. Petersburg, industrialist og arkæolog, 25. dec. 1889, fransk, a	Tak for modtagelsen af Simonsen's bog om Palmyra
Babad, Moses m. fl., Wien, 20. juni 1915, tysk, a	Bøn om hjælp til fremskaffelsen af hjælp til en rabbiner som er blevet deporteret av den russiske armé
Cahen, Maurice (& Berthe), Paris m. fl. steder, forskere om runealfabeter, 1884-1926, fransk, a/m	Familieanliggender, inkl. et foto af Maurice ved fronten i første verdenskrig
Dahl, B. T., København, sprogforsker, 19. nov. 1912, dansk, a	Diskussion om danske dialektord
Ebstein, F., Berlin, 28. okt. 1905, tysk, a	Kommentarer til en artikel af Simonsen om Kant
Faber, K., København, rektor, Københavns universitet, 5. mars 1917, dansk, m	Tak for information om fire russiske studenter
Gabuda, A. S., Bern, 7. sept. 1924, tysk, a	Kommentarer til nogle artikler, bl. a. en af H. O. Lange
Haar, Helge, København, teolog, 7. jan. 1911, dansk, a	Vedr. planlægningen for et foredrag af Simon sen om "Jødedommen og Messiashåbet
Ifversen, Julius, Jyderup, præst, 1916 & 1919, dansk, a/m	Polemik vedrørende anti-semitiske udtalelser af Ifversen
Jacob, E. F., København, fabrikant, 1920-1923, dansk, a/m	Indsamling til hjælpearbejde
Kagan, Israel Meier, Radun (Polen), rabbiner og talmudist, feb. 1931, hebraisk, a	Bøn om finansielt bistand til en læreanstalt
Labin, Shulim, Zürich, zionistisk aktivist, 1918, tysk, a	Om jødernes situation i Rumænien
Machtinger, Sophie, Paris, u.å., jiddisch, a	Bøn om hjælp at få skilsmisse
Nachemsohn, Josef, København, antikvarhandler 1904 +1916, dansk, a/m	Invitation til en <i>brit milah</i> (omskærelse) og støtte til en pengeindsamling til nødlidende
Obermeyer, Julius, København, 1918, dansk, a	Takkebrev (grund ukendt)

Blandt de øvrige korrespondenter kan nævnes to Nobelprisvindere (Albert Einstein og Shmuel Yosef Agnon), en konvniensekspert (Emma Gad) og et litteraturkoryfæ (Georg Brandes).

Selv om de nu tilgængelige regi-

stranter giver mulighed for at finde enkeltnavne, siger de ikke noget om omfanget af hver enkelt korrespondance, hvilke sprog som er blevet brugt osv. Næste ønskelige trin vil derfor være at registrere de enkelte dokumenter i en database, sådan at man ved

en hurtig søgning på latinske, hebraiske, jiddisch eller russiske navneformer, kan danne sig et overblik over hvor mange dokumenter som findes i de enkelte læg, hvilken tidsperiode de omfatter osv. En prøveinddatering af ca. 50 læg og disses indhold er ved at blive gennemført, og på basis af den erfaring vil en mere omfattende projektplan blive udarbejdet, som forhåbentlig kan motivere ressourcer til sådant et projekt.

Som kan ses af ovenstående, indeholder arkivet korrespondance om en me-

get bred vifte af emner, som kan have interesse for historikere, slægtsforskere, religionsforskere og andre. I de lidt over to år der er gået efter offentliggørelsen af den første registrant, har biblioteket modtaget forespørgsler vedrørende omkring 200 navne, primært fra historikere og slægtsforskere. I nogle tilfælde har arkivalierne har givet helt nye indsigter i forholdet mellem velkendte forskere eller i afdøde slægtninges levnedsløb.

Og der er mange flere opdagelser i vente.